

מרן ראש הישיבה – הגאון הרב חיים יעקב גולדוויכט זצ"ל

שמיטת כספים בסתם הלואה¹

איתא בגמרא מכות ג' ע"א "אמר רב יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים שביעית משמטתו ואע"ג דהשתא לא קרינן ביה לא יגוש סוף אתי לידי לא יגוש וכו' איכא דאמרי אמר רב יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים אין שביעית משמטתו ואע"ג דאתי לידי לא יגוש השתא מיהא לא קרינן ביה לא יגוש".

והרמב"ם בפ"ט מהלי שמיטה ויובל ה"ט פסק כלי"ב דאינו משמט, אך הוסיף הרמב"ם שם וז"ל "התנה עמו שלא יתבענו שביעית משמטת"

ויש להבין בדברי הרמב"ם מ"ש דהכא שביעית משמטת, והכא לא, הרי בשני המקרים אין לו זכות תביעה.

אמנם בכס"מ על אתר כתב בשם המהר"י קורקוס וכ"ה, שהמלוה את חבירו לעשר שנים זכות התביעה מתחילה רק לאחר י" שנים וממילא מהות החוב מתחילה רק לאחר י" שנים והשתא אין לו כלל מה לתבוע, משא"כ המלוה חבירו ע"מ שלא יתבענו ישנו חוב כבר השתא רק שלמלוה אין זכות תביעה, ומשו"ה שביעית משמטת וכן נפ"מ לענין תפיסה באמצע הזמן.

מקור דברי הרמב"ם הוא בירושלמי שביעית פ"י ה"א דאמרינן התם אמר רב אבא בר ממל וכו' בשם רב המלוה את חבירו ע"מ שלא לתבעו שביעית משמטתו.

ועוד אמרינן התם בירושלמי דהמלוה את חבירו סתם אינו רשאי לתובעו עד לי' יום וע"ז אמרינן "אעל רב יהודה ואמר טעמא "קרבה שנת השבע שנת השמיטה" לא היא שנת השבע לא היא שנת השמיטה מה ת"ל קרבה שנת השבע שנת השמיטה שלא תאמר כל שלושים יום אינו רשאי לתובעו לאחר שלושים יום בהשמט כספים הוא ולא יגבנו לפום כן צריך מימר קרבה שנת השבע שנת השמיטה" דהיינו דאם אינו יכול לגבות חובו תוך שלושים יום לא ילוה לחבירו בסוף שנת השמיטה שהרי תשמטנו שביעית ויפסיד חובו וע"ז נאמר "והיה עם לבבך בליעל ולא תיתן וגו' נתון תיתן לוי" דהיינו דצריך להלוותו אעפ"כ ומדמה הגמרא דין זה של סתם הלואה לי' יום למאי דאמרינן לעיל שהתנה שלא יגבנו, שהרי סתם הלואה לי' ג"כ אינו יכול לגבותה תו"ז, וא"כ מקשה הגמרא מ"ט לא יליף רב דינו מפסו' זה. ועיי"ש דשמא תלוי הדבר בגירסאות.

ויש לברר מהי שיטת הרמב"ם בדין סתם הלואה לי' יום גבי שביעית.

¹ נערך ע"י תלמידו הרב נתנאל ברקוביץ, מכתבי תלמידים.

דפסק הרמב"ם בפכ"ו מהל' מלוה ולוה ה"ב וז"ל "מלוה שתבע את הלוה ולא מצא לו נכסים אינו יכול להפרע מן הערב עד אחר ל' יום מיום שנתחייב הערב לשלם וכו' ואם התנה עמו הכל לפי התנאי". וכתב שם ה"ה דכשם שללוה נותנים ל' יום לפני שגובים מן המשועבדים ה"ה נמי לערב יתנו ל' יום אחר שנפסק שהוא הצריך לשלם.

והקשה מרן הגרי"ז זצ"ל דלפי זה צריך לחשב הל' יום מיום שמתחילים הבי"ד לגבות, ולא מיום שנתחייב הערב. ועוד קשה שהרי דין זה הוא ככל גביית חוב ומ"ט צריך ללמוד את גביית הערב מגביית הלוה, ופשטות לשון הרמב"ם משמע דהוי משום ק"ו מסתם הלואה ל' יום דגובה אחר ל' יום מיום שנתחייב ויליף ערב מלוה. וקשה שהרי עצם ההלואה היתה אדעתא דיהיו המעות אצלו ל' יום, אך כל זה גבי לוח ולא גבי ערב.

ועוד הקשה הרב מבריסק דהרמב"ם פסק בפ"ג מהל' מלוה ולוה ה"ה וז"ל "לוה אותו עד זמן קבוע אינו יכול לתובעו עד זמן ההוא וסתם הלואה שלושים יום ואינו יכול לתובעו עד הזמן ההוא ואם התנה עמו שיגבה על זמן שירצה יגבה בכל עת שתנאי שבממון קיים" וקשה מ"ט בעי הרמב"ם למימר דטעמא הוי משום שכל תנאי שבממון קיים הרי פשיטא, ועוד הרי לעיל כתב הכל לפי התנאי ולא הזכיר את הסברא שבממון תנאו קיים. והרי כל דין סתם הלואה ל' יום הוא משום שלא התנו באופן אחר.

ומתוך כך דייק הגרי"ז דהאי דינא דסתם הלואה ל' יום אינו מכח זה שאדעתא דהכי הוא שיהיו המעות בידו ל' יום, אלא הוי דין מחודש הנלמד מקרא דלעיל, ויסוד הדין הוא שיש זכות ללוה בהלואה עד שלושים יום ולא יוכל לתובעו עד אז.

ומשו"ה היה מקום לחשוב ולומר שאי הוי דין דאורייתא אז אפילו אם התנה אכתי יהא ל' יום, קמ"ל הרמב"ם שמכיוון שמתנה על מה שכתוב בתורה בממון תנאו קיים ה"ה הכא תנאו קיים מטעם זה.

וא"כ נפקא לן שסתם הלואה שלושים יום אית בה שני דינים. חדא – זכות הלוה לכך שהמלוה לא יתבענו שלושים יום, ועוד דהחוב יחול רק בסוף שלושים יום ועל המלוה חל איסור לא יגוש עד אז, ותהיה נפ"מ לגבי שמיטת כספים. וכ"ז בסתם לוח, ובערב איכא רק דינא חדא. שלא יוכל לגבות ממנו תוך שלושים דהרי לפמ"ש"כ אינו תלוי במעשה ההלואה דאדעתא דהכי הלוה ליה, אלא הוא תלוי בחייב שלא יגבה חיובו עד שלושים יום. אך את הדין השני שלא יגוש בו תוך שלושים דהוי גדר דין של איסור שבין הלוה למלוה וא"א להעבירו לערב.

משו"ה לגבי הערב לא מזכיר הרמב"ם דינא דבדבר שבממון תנאו קיים שהרי אצל הערב הווי רק גדר זכות ממון ומשום שלא יהא כוחו יותר מלוה עצמו יש גם לערב זכות ממון זו, משו"ה פשיטא שאפילא בלא האי דינא מהני. משא"כ לגבי לוח שיש בדינו חלות איסור היינו הדין השני הוא דין דאורייתא דסתם הלואה שלושים יום, ובזה צריך הרמב"ם להדגיש שמהני משום דתנאי שבממון קיים אע"פ שמתנה על מה שכתוב בתורה.

ומדויק הדבר מלשון הרמב"ם שגבי ערב כתב אינו יכול לפרוע ממנו עד שלושים יום משא"כ לגבי לוח כתב ואינו יכול לתובעו עד שלושים יום. דהיינו לגבי ערב הוי רק גדר בדין גביה ופרעון, משא"כ לגבי לוח הוי גדר בדין תביעה. והוא הישוב וההסבר לשני חלקי הרמב"ם בהלי שמיטה ויובל בהם פתחנו.